

IB015 Neimperativní programování

Seznamy, Typy a Rekurze

Jiří Barnat
Libor Škarvada

Uspořádané n-tice a seznamy

Pozorování

- Programy pro své fungování potřebují různé informace – **data**.
- Data jsou vstupní hodnoty, výstupní hodnoty, mezivýsledky výpočtů, parametry funkcí, atd.

Programování a data

- Data je třeba uchovávat tak, aby je bylo možné zpracovat mechanicky/strojově.
- Tvorba jednoznačného popisu struktury a způsobu uložení dat je nedílná součást procesu programování.
- Pro uchování informací používáme různé **datové struktury**.

Dekompozice dat

- Veškerá data použitá v programu je třeba vystavět ze základních datových elementů podle definovaných pravidel.
- Existují striktní pravidla pro dekompozici dat, my si však v rámci IB015 vystačíme s intuicí.

Základní datové elementy

- Čísla, Znaky, Pravdivostní hodnoty

Základní způsoby kompozice dat

- Uspořádané n-tice
- **Seznamy**

Co to je

- Pevně daný počet nějakých hodnot v pevně daném pořadí.
- Prvek kartézského součinu nosných množin.

Příklady

- Datum: (11, "březen", 1977) .
- Přihlašovací údaje: ("xbarnat", "majen10cm")
- Pozice pixelu v rastrovém obrázku: (x, y) , všimněme si, že (12,43) \neq (43,12) .

Kdy se má použít

- **Počet prvků v n-tici je znám předem**, tj. v okamžiku psaní zdrojového kódu.
- Počet prvků v n-tici je malý (hodnota n je malá).

Co to je

- Posloupnost hodnot stejného charakteru (stejného typu).
- Posloupnost může být prázdná, konečná i nekonečná.
- Každý prvek v seznamu je na nějaké (unikátní) pozici.

Příklady

- Seznam čísel: [12, 43, -3, 15, 29]
- Nekonečný seznam: [1, 2, 3, 4, 5, 6, ...]
- Seznam uspořádaných dvojic:
[("Fero", 12), ("Nero", 7), ("Pero", 5)]
- Prázdný seznam: []

Kdy se má použít

- **Data vznikají nebo se zpracovávají postupně.**
- Počet prvků použitých programem není předem znám.

Aplikace – Diář squashových partnerů.

- Program pro správu kontaktů na různé squashové hráče.
- Hlavní datová struktura je seznam kontaktů.

Datová dekompozice

- Seznam kontaktů
[kontakt1, kontakt2, kontakt3, ..., kontakt315]
- Kontakt je uspořádaná trojice
(Prezdivka, Telefon, Adresa)
- Adresa je uspořádaná pětice
(Jmeno, Prijmeni, Ulice, Cislo Popisne, Mesto)
- Prezdivka, Jmeno, Prijmeno, Ulice, Mesto jsou seznamy znaků
- Telefon, Cislo Popisne jsou čísla

Hodnoty a Typy

Typ není váš nepřítel

Typ není váš nepřítel

Co je to typ

- Označení množiny všech hodnot dané kvality.
- Komunikační prostředek napomáhající správnému skládání programů z jednotlivých funkcí.

K čemu se používají typy

- Každá hodnota, nebo výraz má svůj typ.
- Definice typové signatury funkcí.
- Kontrola logické konzistence programu v době překladu.
- Popis způsobu kompozice složených datových struktur.
(Typy se komponují stejně jako data.)

Základní datové typy

- `Int`, `Integer`, `Float`, `Char`, `Bool`

Složené typy

- Uspořádané n-tice:

`(Bool, Int)`

- Seznamy:

`[Int]`, `[Char]`, `[[Char]]`

`[Char] ≡ String`

Funkcionální typy

- `Integer -> Bool`, `Float -> Float -> Float`

Konstrukce

- Jsou-li σ a τ nějaké typy, tak $\sigma \rightarrow \tau$ je typ všech funkcí s parametrem typu σ a funkční hodnotou typu τ .

Typ n-árních funkcí

- Jsou-li $\sigma_1, \sigma_2, \sigma_3 \dots \sigma_n$ a τ nějaké typy, tak

$$\sigma_1 \rightarrow \sigma_2 \rightarrow \sigma_3 \rightarrow \dots \rightarrow \sigma_n \rightarrow \tau$$

je typ všech funkcí s prvním parametrem typu σ_1 , druhým parametrem typu σ_2 , ... a funkční hodnotou typu τ .

Terminologie

- **Arita funkce** označuje počet parametrů funkce.
- Konstanty, unární, binární, ternární funkce.
- Nulární funkce ($n=0$) jsou konstanty daného typu.

Pozorování

- Typ výrazu, který je úplná aplikace funkce na parametry, lze odvodit z typu použité funkce **bez nutnosti výpočtu výsledné hodnoty**.

Příklad

```
odd :: Integer -> Bool
27  :: Integer
odd 27 :: Bool
```

Pozorování

- Některé funkce nepotřebují znát konkrétní typy formálních parametrů, pouze jejich strukturu.
- Místo konkrétního typu se použije **typová proměnná**.
- Při aplikaci funkce na konkrétní parametry, se za typovou proměnnou dosadí typ, který odpovídá použitému parametru. (Typová proměnná se specializuje.)
- **POZOR! Typová proměnná zastupuje i složené typy.**

Příklad

```
fst :: (a,b) -> a
(not,"Coze?") :: (Bool -> Bool,[Char])
fst (not ,"Coze?") :: Bool -> Bool
```

Pozorování

- Některé funkce nevyžadují konkrétní typ, ale zároveň nedovolují použití libovolného typu, proto je třeba specializaci typové proměnné omezit na vybranou podtřídu typů.

Základní typové třídy

- `Integral` – celočíselné
- `Num` – numerické
- `Ord` – uspořadatelné
- `Eq` – porovnatelné na rovnost

Příklady typů s omezením specializace typové proměnné

```
odd :: Integral a => a -> Bool
```

```
(+) :: Num a => a -> a -> a
```


Uspořádané n-tice a seznamy v Haskellu

Zápis uspořádaných n-tic

- Přirozený, pomocí závorek a čárek.
- Příklady zápisu uspořádaných n-tic v Haskellu:

`(12,15)`

`(2,3,'a',5,6)`

`("Fiii","jo", 350, "tisíc", '!')`

`((1,1),(2,2),(3,3))`

Krajní případy

- Jednotice se nepoužívají.
- Nultice: `()`

Datové konstruktory

- $(,,\dots,)$ – datový konstruktor uspořádané n-tice
- $(,)$ – datový konstruktor uspořádané dvojice

$$(,) :: a \rightarrow b \rightarrow (a,b)$$
$$(,) x y = (x,y)$$

Projekce

- fst , snd – projekce na první a druhou složku

$$\text{fst} :: (a,b) \rightarrow a$$
$$\text{fst } (x,y) = x$$
$$\text{snd} :: (a,b) \rightarrow b$$
$$\text{snd } (x,y) = y$$

Zápis seznamů

- V hranatých závorkách uzavřená posloupnost prvků oddělených čárkou.
- Seznam znaků též jako řetězec (text v uvozovkách).

Příklady

```
[3,3,3,3]
```

```
[ [1], [1,2], [1,2,3] ]
```

```
[]
```

```
"ahoj" = ['a','h','o','j']
```

```
"toto je také seznam"
```

```
[ or, or, or, and ]
```

Datové konstruktory

- Prázdný seznam: `[]`
`[] :: [a]`
- Operátor připojení prvku na začátek seznamu: `(:)`
`(:) :: a -> [a] -> [a]`

Příklady

- Správné použití
`(:) 3 [3,3,3] ~> [3,3,3,3]`
`1:2:3:[] ~> [1,2,3]`
`4:[4,4,4,4] ~> [4,4,4,4,4]`
`'A':"hoj" ~> "Ahoj"`
- Nesprávné použití
`[2] : [3,4,5] ~> ERROR`
`[2,3,4] : 5 ~> ERROR`
`'A' : [1,2,3] ~> ERROR`

Funkce pro spojení seznamů

- Seznamy **stejného typu** lze spojit pomocí funkce `(++)`
`(++) :: [a] -> [a] -> [a]`

Příklady

- Správné použití

`(++) "Ahoj " "světe!" ~> "Ahoj světe!"`

`"Ahoj" ++ " " ++ "světe!" ~> "Ahoj světe!"`

`[1,2,3] ++ [4,5,6] ~> [1,2,3,4,5,6]`

- Nesprávné použití

`2 ++ [3,4,5] ~> ERROR`

`[2,3,4] ++ 5 ~> ERROR`

`[2,3] ++ "text" ~> ERROR`

Datové konstruktory ve víceřádkových definicích

- Fungují jako vzory na levých stranách definice.
- Mapují se vždy na nejvnějšnější výskyt.

Příklady

- Funkce `null` aplikovaná na nějaký seznam, vrací `True` pokud je seznam prázdný a `False` pokud je neprázdný.

```
null :: [a] -> Bool
null (_:_) = False
null [] = True
```

- Funkce `snd` aplikovaná na uspořádanou dvojici, vrací druhý prvek dvojice.

```
snd :: (a,b) -> b
snd (_,y) = y
```

Rekurze

Co je to rekurze

- Definice funkce, nebo datové struktury, s využitím sebe sama.

Význam v programování

- Umožňuje konečně dlouhý zápis definice funkce, která je definována pro nekonečně mnoho parametrů.
- V čistě funkcionálním jazyce nahrazuje cykly známé z imperativních programovacích jazyků.

Příklad

- Funkci `length`, která při aplikaci na seznam vrátí jeho délku, je nutné definovat rekurzivně.

```
length :: [a] -> Int
length [] = 0
length (_:s) = 1 + length s
```

Příklad výpočtu rekurzivní definice

```
length :: [a] -> Int
length [] = 0
length (_:s) = 1 + length s
```

```
length [6,7,8,9]  ~> 1 + length [7,8,9]
                  ~> 1 + ( 1 + length [8,9] )
                  ~> 1 + ( 1 + ( 1 + length [9] ) )
                  ~> 1 + ( 1 + ( 1 + ( 1 + length [] ) ) )

                  ~> 1 + ( 1 + ( 1 + ( 1 + 0 ) ) )
                  ~> 1 + ( 1 + ( 1 + 1 ) )
                  ~> 1 + ( 1 + 2 )
                  ~> 1 + 3
                  ~> 4
```

Číselné funkce

```
factorial :: Integer -> Integer  
  
factorial 0 = 1  
factorial x = x * factorial (x-1)
```

Nekonečné opakování (teoreticky)

```
main :: IO()  
  
main = do putStrLn "Vloz text:"  
         x <- getLine  
         putStrLn ( "Zadal jsi:" ++ x )  
         main
```

Pozorování

- Použití rekurze je možné pouze tehdy, je-li podproblém, na nějž se rekurzivně aplikuje dané řešení, **stejného typu**.

Slovní úloha

- Na Jiříkovu narozeninovou párty přišlo 7 kamarádů a přineslo mimo jiné jeden narozeninový dort. Jiřík nebyl lakomý, rozdělil dort rovnoměrně mezi všechny přítomné. Jakou k tomu použil rekurzivní funkci? Jaký je typ této rekurzivní funkce?

Pozorování

- Použití rekurze je možné pouze tehdy, je-li podproblém, na nějž se rekurzivně aplikuje dané řešení, **stejného typu**.

Slovní úloha

- Na Jiříkovu narozeninovou párty přišlo 7 kamarádů a přineslo mimo jiné jeden narozeninový dort. Jiřík nebyl lakomý, rozdělil dort rovnoměrně mezi všechny přítomné. Jakou k tomu použil rekurzivní funkci? Jaký je typ této rekurzivní funkce?

Řešení

```
dort :: [KouskyDortu] -> [KouskyDortu]
dort s = if (length s >= 8)
  then s
  else dort (map (/2) s ++ map (/2) s)
```


Práce se seznamy v Haskellu

head, tail, init, last

První prvek seznamu

```
head :: [a] -> a
```

```
head (x:_) = x
```

Seznam bez prvního prvku

```
tail :: [a] -> [a]
```

```
tail (_:s) = s
```

Poslední prvek seznamu

```
last :: [a] -> a
```

```
last (x:[]) = x
```

```
last (_:s) = last s
```

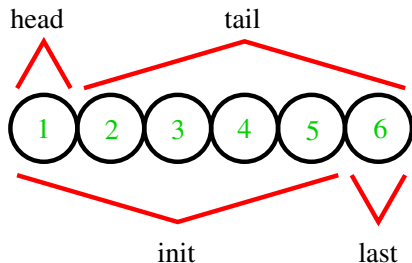
Seznam bez posledního prvku

```
init :: [a] -> [a]
```

```
init (_:[]) = []
```

```
init (x:_:[]) = [x]
```

```
init (x:s) = x:init s
```


Test na prázdný seznam

```
null :: [a] -> Bool  
null (_:_) = False  
null [] = True
```

Délka seznamu

```
length :: [a] -> Int  
length [] = 0  
length (_:s) = 1 + length s
```

N-tý prvek seznamu

```
(!!) :: [a] -> Int -> a  
(x:_) !! 0 = x  
(_:s) !! k = s !! (k-1)
```


Prvních n prvků seznamu

```
take :: Int -> [a] -> [a]
```

```
take _ [] = []
```

```
take n (x:s) = if (n>0) then x : take (n-1) s  
              else []
```

Seznam bez prvních n prvků;

```
drop :: Int -> [a] -> [a]
```

```
drop _ [] = []
```

```
drop n (x:s) = if (n>0) then drop (n-1) s  
              else (x:s)
```

Poznámka

- Při infixovém použití binární funkce klesá její priorita!

$x : \text{take } (n-1) s = x : (\text{take } (n-1) s)$

Spojení seznamů v seznamu

```
concat :: [[a]] -> [a]
concat [] = []
concat (x:s) = x ++ concat s
```

Vynechání prvků nesplňujících danou podmínku

```
filter :: (a -> Bool) -> [a] -> [a]
filter _ [] = []
filter f (x:s) = if (f x) then x : filter f s
                  else filter f s
```

Vytvoření seznamu n-násobným kopírováním daného prvku

```
replicate :: Int -> a -> [a]
replicate 0 _ = []
replicate k x = x : replicate (k-1) x
```

Vynechání prvků seznamu od prvního, který nespĺňuje podmínku

```
takeWhile :: (a->Bool) -> [a] -> [a]
takeWhile _ [] = []
takeWhile p (x:s) = if (p x) then x : takeWhile p s
                    else []
```

Vynechání prvků seznamu po první, který nespĺňuje podmínku

```
dropWhile :: (a->Bool) -> [a] -> [a]
dropWhile _ [] = []
dropWhile p (x:s) = if (p x) then dropWhile p s
                    else x:s
```

Aplikace funkce na všechny prvky seznamu

```
map :: (a -> b) -> [a] -> [b]
map _ [] = []
map f (x:s) = f x : map f s
```

Spojení dvou seznamů do seznamu uspořádaných dvojic

```
zip :: [a] -> [b] -> [(a,b)]
```

```
zip [] _ = []
```

```
zip _ [] = []
```

```
zip (x:s) (y:t) = (x,y) : zip s t
```

Rozdělení seznamu dvojic na dvojici seznamů

```
unzip :: [(a,b)] -> ([a],[b])
```

```
unzip [] = ([],[])
```

```
unzip ((x,y):s) = (x : fst t, y : snd t) where t = unzip s
```

Výpočet aplikace binární funkce na seznamy argumentů

```
zipWith :: (a->b->c)->[a]->[b]->[c]
```

```
zipWith _ _ [] = []
```

```
zipWith _ [] _ = []
```

```
zipWith f (x:s) (y:t) = f x y : zipWith f s t
```

Pozorování

```
zip = zipWith (,)
```

Technická cvičení

- Vyzkoušejte si všechny odpřednášené funkce na modelových seznamech v prostředí interpretru jazyka Haskell.

Mentální cvičení

- Napište program, který pomocí principu rekurze a s využitím odpřednášených operací na seznamech vypočítá seznam obsahující čísla od 1 do 1024. Snažte se o to, aby hloubka rekurze byla co nejmenší.
- Jsou-li vám známy cykly s pevným počtem opakování z nějakého imperativního programovacího jazyka, popřemýšlejte o obecném postupu, jak nahradit tyto cykly voláním rekurzivní funkce.